

FARKLI SESLENDİRİLEN BAZI ŞARKI VE TÜRKÜLER *SUNG DIFFERENTLY, SOME SONGS AND FOLK SONGS*

Arş. Gör. Mustafa YİĞİTOĞLU
Dicle Üniversitesi

Abstract

We can observe some differences in words of songs and folk songs when they are sung. These differences are sometimes composed of a letter and sometimes the whole word. According to each different reading, meaning changes in little or large percentage. In this study, we aim to explain some differences and their reasons in Turkish classical music song Güz Gülleri with Turkish folk music songs Beyaz Giyme Toz Olur, Mihriban and Odam Kireç Tutmuyor.

Key Words: *Music, song, folk song, different reading*

Öz

Şarkıların ya da türkülerin seslendirilmesinde zaman zaman bazı kelimelerin farklı okundukları gözlemlenir. Bu farklılıklar bazen bir harften ibaretken bazen de kelimenin tamamında görülebilir. Her farklı okumaya göre anlam küçük ya da büyük oranda değişir. Bu çalışmada Türk sanat müziğinin Güz Gülleri şarkısı ile Türk halk müziğinin Beyaz Giyme Toz Olur, Mihriban ve Odam Kireç Tutmuyor türkülerinde tespit edilen farklı okumalar üzerinde durulmuş ve bunların sebepleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Müzik, şarkı, türkü, farklı okuma.*

Giriş

Bir şarkının ya da türkünün dinleyiciye ulaşmaya kadar üç önemli safhadan geçtiği söylenebilir. Bunlardan birincisi şarkı ya da türkünün sözlerinin yazılması, ikincisi bestelenmesi, üçüncüsü de icra edilmesidir. Bu safhaların birincisi ve üçüncüsü arasında sözlerin yazılması ve okunması açısından sıkı bir bağ vardır. Eğer sanatçı kendi yazdığı eseri icra ediyorsa eserin sözlerine hâkim olduğu için pek zorluk çekmez. Ama kendisine ait olmayan bir eseri seslendiren sanatçı, öncelikle eserin sözlerini ezberleme ihtiyacı duyar.

Farklı sanatçılar tarafından okunan eserlerde, bazı kelimelerin söylenişleri farklı olabilir. Bu çalışma, söylenişlerinde farklılıklar tespit edilen bir şarkı ve üç türkü üzerinde yoğunlaşacaktır.

Güz Gülleri

Sözleri ve bestesi Selim Öztaş'a ait olan *Güz Gülleri* Türk sanat müziğinin *Kürdi* makamında bestelenmiştir. Şarkının birinci bölümü,

“İnan ki ağlamadım / Hüzünlüyüm sadece
Gözlerimdeki nemler çiy gibi / Yağar böyle her gece

Güz gülleri gibiyim / Hiç bahar yaşamadım
Ya sevmeyi bilmedim yıllarca / Ya sevince geç kaldım”

sözleriyle başlar. Birçok sanatçı tarafından icra edilen bu eserde *çiy* kelimesinin okunmasında farklılıklar gözlenir. Bu kelime *çiy*, *çiğ* ve *çiğ* şeklinde okunur. Coğrafi bir terim olan *çiy* için Emrullah Güney şu tanımı yapar: “*Şebnem, soğuk gecelerden sonra sabah saatlerinde soğumayla, havada bulunan su buharının yoğunlaşarak yerey (toprak, arazi) ve bitkiler üzerine damlacıklara dönüşmesi*” (Güney 2003: 90) *Çiy* kelimesi, Türk Dil Kurumunun *Güncel Türkçe Sözlük*’ünde şöyle açıklanır: “*Havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde toplanan küçük su damlaları, şebnem, jale.*” Diğer bir okuma olan *çiğ* kelimesi için TDK, “*1. Dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümesi. 2. Bölme veya paravana.*” tanımlarını yapar. Kurum *çiğ* kelimesi için de “*1. Pişmemiş veya az pişmiş. 2. Gözü rahatsız eden, göze batan (renk, ışık). 3. Yersiz ve yakışsız. 4. Yaşının gerektirdiği görgüye ve olgunluğa erişmiş olmayan (kimse).*” (www.tdk.gov.tr) anlamlarını verir.

Çiy, *çiğ* ve *çiğ* kelimelerinin anlamları göz önünde bulundurulduğunda şarkı için *çiy* yani *şebnem* kelimesinin daha uygun olduğu söylenebilir. Çünkü şarkıda, gözlere nemlerin yağmasından bahsediliyor, *yağmak* fiili *çiy* kelimesiyle birlikte kullanılabilir ama *çiğ* ve *çiğ* kelimeleri için bu fiilin kullanılışı pek yaygın değildir.

Çiy için coğrafi kaynaklarda, özellikle bahar aylarında sıkça rastlanıldığına ve bitkilerin yaprakları ile çiçeklerinde görüldüğüne dair bilgiler mevcuttur. (Erol 1991: 210) *Çiy*in bu özellikleri dikkate alındığında şarkının adı ve içeriği de üzerinde çalışılan konuda fikir verir. Şarkının sözlerine göre gözleri nemli ve yaşlı olan yazar kendini güz güllerine benzetir. Ayrıca yazarın gözlerindeki nemler de gülün üzerindeki *çiy* damlaları gibidir.

Şarkının bestecisi ve söz yazarı Selim Öztaş, 2000 yılında Hürriyet gazetesinin genel ağ sayfasında yayınlanan röportajında şarkının doğuş hikâyesini anlatır: “*Yıl 1990, belki de 1991. Güzel bir sonbahar yaşıyoruz. Gümüldür’den İzmir’e dönme hazırlığındayız. Çiçek toplamak istedim. Kopardığım gül iç dünyamda fırtınalar yarattı. Yaz gülleri daha bir coşkuludur, önu yazdır, yaşayacağı zaman vardır ya, sanki daha güzel açar. Bulduğum gülün üzerinde çiğ damlaları vardı. Açayım-açmayayım ikilemindeydi sanki. Eşime gülü gösterirken, içimden birkaç dize kopup geçti. “Güz Gülleri gibiyim, hiç bahar yaşamadım..” Bundan sonrası kendiliğinden geldi diyemem. Bu bir proje gibi. Birikiminizi bu ilhamın üzerinde geliştirirsiniz ve tamamlanır. İşte Güz Gülleri böyle çıktı.*” (webarsiv.hurriyet.com.tr) Şarkının oluşumundaki bu safhalar *çiy* konusundaki fikri destekler niteliktedir. Ancak Selim Öztaş’la yaptığımız görüşmede yazar, şarkıdaki kelimenin *çiğ* olduğunu belirtmiştir.

Oğuz Erol *şebnem* kelimesiyle ilgili olarak, Türk Dil Kurumunun *Güncel Sözlük*’ünde kelimenin *çiy* olarak belirtilmesine karşın bazı meteoroloji ve klimatoloji yayınlarında *çiğ* olarak da geçtiğini söyler. (Erol 1991: 209) Ancak bu kullanım pek yaygın değildir. Bununla beraber Türk Dil Kurumunun *Büyük Türkçe Sözlük*’ünde bu iki kelimenin de *şebnem* anlamına sahip olduğu görülür. (tdkterim.gov.tr/bts/) Ayrıca dilin kullanımında *çiğ* ve

çiy kelimelerinin telaffuzlarının karıştırılması sıkça görülen bir olaydır. (çiğ köfte, çiğ börek gibi) Dolayısıyla halk arasında *çiy* ve *çiğ* kelimeleri *şebnem* için kullanılabilir ama *Güncel Türkçe Sözlük*'e göre *şebnem* için *çiy* kelimesinin kullanılması daha uygun olur.

Beyaz Giyme Toz Olur

Türk halk müziğinin sevilen bu eseri Bolu yöresine aittir. TRT'nin *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antoloji*'sine göre, Ahmet Yamacı'nın derlediği bu eserin kaynak kişisi Ahmet Sevinç'tir. (TRT 2006: 140) Eser,

*“Beyaz giyme toz olur / Siyah giyme söz olur
Gel beraber gezelim / Muradımız tez olur”*

sözleriyle başlar. Türkünün bu bölümünde farklı okumalar gözlemlenir. Bazı sanatçılar *“Beyaz giyme toz olur / Siyah giyme söz olur”* derken bazıları da *“Beyaz giyme söz olur / Siyah giyme toz olur”* demektedir. TRT'nin antolojisine göre eserin *“Beyaz giyme toz olur / Siyah giyme söz olur”* şeklinde okunması gerekir. (TRT 2006: 140) Ancak türkülerle ilgili birçok genel ağ sitesinde eser, *“Beyaz giyme söz olur / Siyah giyme toz olur”* şeklinde yer alır.¹ Ali Yürük de bir yazısında esere bu şekilde başlar. (www.birincikuvvet.com)

Gerek türkülerin gerekse diğer edebî ürünlerin derlenmesinde bazen güçlükler yaşanır. *“Araştırmacı ve derleyicilerin, derledikleri ürünleri olduğu gibi alıp kaydetmeleri, kendilerinden katma, çıkarma, düzeltme veya ekleme yapmamaları gerekir.”* (Aslan 2008: 339) Türkü derleyicilerine öğütler veren Cahit Öztelli sözlerini şöyle tamamlar: *“Şurası unutulmamalıdır ki, türkü her şeyden önce sözdür, edebiyattır. Bu bakımdan sestemden önce ölçüsüne, kafiyesine ve mısraların dizilişine dikkat edilmelidir. Böyle yapıldığında güzel edebî bir metin elde edilir. Bu edebî metni ses (melodi) de süsleyince tadına doyum olmaz bir sanat eseri ortaya konmuş olur.”* (Öztelli 1972: 34) Türkülerin metin olarak bir bütünlüğe sahip olması gerektiğini belirten ve bu konudaki hassasiyetini dile getiren Öztelli, *Evlerinin Önü...* adlı kitabında söz konusu türküyü *“Beyaz giyme toz olur / Siyah giyme söz olur”* şeklinde yer verir. (Öztelli 1972: 143)

Türkçede *ak/beyaz* kelimeleri temel anlamının yanında mecaz olarak saflık, dürüstlük, arılık anlamlarında da kullanılır. Şamanizm'de, Dede Korkut hikâyelerinde ve günümüzde bu kullanımı görmek mümkündür. *“Ak, Türk inançlarında özellikle Şamanizm'de büyüklüğü, adaleti ve güçlülüğü anlatır. Ak, renklerin başıdır. Ak; temizliktir, arılıktır.”* (Rayman 2002: 11) Bu kullanım, Dede Korkut hikâyeleri için de geçerlidir. (Özçelik 2005: 71) Genel olarak *ak/beyaz* olumlu bir anlama sahiptir. Bugün kullanılan birçok deyim ve atasözü bu fikrimizi destekler. (Ak gün ağartır kara gün karartır, alını ak, yüzü ak, yüzünü ağartmak vb.) *Ak/beyaz* kelimeleri saflığı ve temizliği belirttiği için kirlenme tehlikesiyle sürekli karşı karşıyadır. Dolayısıyla ozan kirlenme endişesiyle *“Beyaz giyme toz olur”* diyebilir ancak *ak/beyaz* kelimelerinin mecaz anlamlarını düşündüğümüzde ozan sevgilisine gelecek olan herhangi bir kötü sözü kir olarak yorumlayabilir ve bu doğrultuda *“Beyaz giyme söz olur”* da diyebilir.

Atasözleri ve deyimler içerdikleri mesajlar kadar kelime ve cümle yapıları açısından da önemlidir. Bir kelimenin kullanımı hakkında, bazen bir atasözü ya da deyim ufuk açıcı olur. Salim Küçük, renklerle ilgili makalesinde *“lacivert/beyaz giyme toz olur pembe giyme söz*

¹ www.turkucu.net, ww.turkudostlari.net, www.turkuyurdu.com gibi bazı türkü siteleri.

olur'' şeklindeki bir atasözünün varlığını dile getirir. (Küçük 2010: 424) Atasözlerinin değişime uğrama ihtimali daha zayıf olduğundan "*Beyaz giyme toz olur*" kullanımının daha yaygın olduğu söylenebilir. Yine bu atasözüne göre *pembe* giymenin dedikodu sebebi olduğu düşünülebilir. Hayrettin Rayman'a göre *pembe* renk; genç kızlık hayalleri, mutluluk bulutu, incelik, masumiyet gibi anlamlar da taşır.(Rayman 2002, 15) *Pembe* giymenin olumlu anlamı olmasına karşın *siyah/kara* giymek daha çok olumsuz anlamıyla ön plana çıkar. Dilimizdeki *karalar giymek* deyimini yas tutmak anlamındadır. (tdkterim.gov.tr/atasoz/) *Siyah/kara* giymenin bu manası geçmişte de görülür. "*Oğuzlar, matem simgesi olarak ak çıkarıp kara giyer, kara giyer gök sarınır veya gök giyer kara sarınır.*" (Özçelik 2005, 73) Bu bilgiler ışığında türküyü "*Beyaz giyme toz olur / Siyah giyme söz olur*" şeklinde okumanın daha baskın olduğu söylenebilir.

Mihriban

Sözleri, Abdurrahim Karakoç'un *Mihriban* şiirinden alınan bu eser, Türk halk müziği sanatçıları tarafından sık sık seslendirilir. Şiir "*Sarı saçlarına deli gönlümü / Bağlamışlar, çözülmüyor Mihriban.*" şeklinde başlar. (Karakoç 2006: 45) Ancak türküyü yorumlayan sanatçıların çoğu esere, "*Sarı saçlarını deli gönlüme / Bağlamışım, çözülmüyor Mihriban.*" sözleriyle başlar. Bu farklı okumaları yorumlayabilmek için öncelikle *saç* ile *gönül* arasındaki bağın incelenmesi gerekir.

Gerek divan edebiyatında gerekse halk edebiyatında aşk, çok boyutlu olarak ele alınır. Sevgilinin saçı, kokusu, boyu, yürüyüşü vb. şairler için ilham kaynağı olur. *Saç* ve *gönül* ilişkisi de şiirlerde işlenir. "*Halk edebiyatında gönül, tıpkı felek gibi somut bir varlık olarak düşünülmüştür. Bazen de gönül, insanın yenedemediği, baş edemediği, insana istediğini yapabilecek güce sahip biri gibi ifade edilmiştir.*" (Albayrak 2004: 197) *Gönül*, âşıktan bağımsızdır. Sahibinin sözünü dinlemez. Sahibinden farklı bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Âşıktan habersiz, gidip sevgilinin saçının bir teline tutkun olur. *Saç* ve *gönül* hakkında İskender Pala şunları söyler: "*Gönül, gamların konakladığı bir ev, hane, virane, hücre, harem ve halvetgâhtır. Sevgilinin saçları tuzak, benleri de bu tuzaktaki tane olunca gönül kuşu ister istemez bu tuzağa tutulur.*"(Pala 2004: 169) "*Öncelikle saç perişan, düzensiz, dağınık, uzun vs. durumlarıyla âşığın aklını başından alır, esir eder, perişan eder. Ondaki koku bazan kendinde mevcuttur bazan da dışarıdan gelir. Misk ve anber bile sevgilinin saçı kadar güzel kokamaz.*" (Pala 2004: 384)

Abdurrahim Karakoç'un şiirlerinde âşıklık geleneğinin etkileri görülür. "... *Karakoç'un şiirlerinde lirizm ön plandadır. Bu, Karacaoğlan'dan gelen bir geleneğin etkisidir.*"(Kolcu 2009, 270) Karacaoğlan bir şiirinde, "*Zülfün teline asılam dar deyi*" der. (Ergun ? : 103) *Mihriban* şiirinde de bu söyleme paralel olarak şair, *gönlünün sevgilinin saçlarına bağlandığını* belirtir. Somut olarak düşündüğümüzde, sevgilinin saçı gelip de âşığın *gönlüne bağlanmaz*; âşığın deli *gönlü* gidip sevgilin saçının bir teline bağlanır ve âşığın bundan haberi bile olmaz. Dolayısıyla türkünün "*Sarı saçlarına deli gönlümü / Bağlamışlar, çözülmüyor Mihriban.*" sözleri ile okunması daha manidardır.

Odam Kireç Tutmuyor

Bu türkü, Türk müziğinin farklı dallarındaki birçok sanatçısı tarafından okunur. Değişik müzik programlarında sık sık icra edilen bu eserin ilk bölümündeki *katmayınca* kelimesinin okunuşunda farklılık gözlemlenir. Türkünün giriş kısmı şöyledir:

"*Odam kireç tutmuyor / Kumunu katmayınca*
Sevda baştan gitmiyor / Sarılıp yatmayınca"

Türkünün bu kısmında, *katmayınca* kelimesi bazı sanatçılar tarafından *karmayınca* şeklinde okunur. *Katmak* fiilinin TDK *Güncel Sözlük*'teki ilk anlamı “*Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.*” şeklinde verilir. *Karmak* fiili için ise “*1.karıştırmak, birbirine katmak. 2.Toz durumundaki bir şeyi sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur durumuna getirmek.*” anlamları karşımıza çıkar. (www.tdk.gov.tr) *T.Tarama Sözlüğü*'nde ise *karmak* fiili için *karıştırmak* anlamı verilmiştir. (TTS 1953: 593)

Türküde *katmak* ya da *karmak* fiili *kum* kelimesiyle birlikte kullanılır. Kireç harcının yapımını düşündüğümüzde kumla birlikte bazı malzemeler de mevcuttur. Yani kum tek başına harcı oluşturmaz. Dolayısıyla kum da diğer malzemeler gibi harca ilave edilmesi gereken bir ögedir. Bu açıdan, *kum* kelimesiyle birlikte *katmak* fiilinin kullanılmasının daha uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca, TDK'nin *karmak* fiili için vermiş olduğu örnekler de bu yöndedir: “*Yapı için harç karmak. Boya karmak*” (www.tdk.gov.tr)

Türküleri, yapılarına göre tasnif eden Doğan Kaya, türkülerdeki kafiyeye düzeni hakkında da detaylı bilgi verir. (Kaya 1999,140-175) Kafiyenin türkülerdeki önemi dikkate alındığında, üzerinde çalıştığımız türküde, *yatmayınca* kelimesiyle kafiyeli olduğu için *katmayınca* kelimesinin kullanımının daha baskın olduğu söylenebilir.

Halk edebiyatı ürünlerinde bir eserin pek çok varyantı bulunabilir. Aynı eser, farklı bölgelerde değişik varyantlarıyla söylenebilir veya derlenebilir. Genellikle bu varyantlarda ana konu sabit kalırken motiflerde değişiklikler gözlemlenir. TRT, hazırlamış olduğu antolojide iki varyantıyla *Odam Kireç Tutmuyor* türküsüne yer verir. Bu varyantlarda üzerinde durduğumuz kısım “*Odam kireç tutmuyor / Biraz kum katmayınca*” şeklinde görünür. (TRT 2000: 624) *Kum* ile birlikte *katmak* fiilinin kullanılması, bize bu kullanımın daha yaygın olduğunu gösterir.

Sonuç

Üzerinde çalışılan eserlerde tespit edilen farklı okumalarla ilgili olarak şu tablo çizilebilir:

Şarkı	Türkü	1.Okuma	2.Okuma	3.Okuma
<i>Güz Gülleri</i>		Çiy gibi	Çiğ gibi	Çığ gibi
	<i>Beyaz Giyme Toz Olur</i>	Beyaz giyme toz olur/Siyah giyme söz olur	Beyaz giyme söz olur/Siyah giyme toz olur	-
	<i>Mihriban</i>	Sarı saçlarına deli gönlümü/Bağlamışlar	Sarı saçlarını deli gönlüme/Bağlamışım	-
	<i>Odam Kireç Tutmuyor</i>	Kumunu katmayınca	Kumunu karmayınca	-

Bu tablodan da anlaşıldığı gibi bir kelimenin hatta bir harfin farklı okunması cümlelerin anlamını da farklılaştırır. Nesiller boyu süregelen türkülerin ve şarkıların anlamlarının aslına uygun olması eserlerin verdiği mesajlar açısından önemlidir. Ses sanatçılarının, bir eseri seslendirirken kaynak kişiye ya da kitaba bağlı kalmaları, eserin yeni

nesillere doğru bir şekilde naklini gerçekleştirir. Kültür taşıyıcısı olan türkü ve şarkılara bu hassasiyetle yaklaşmak, onların gerçek değerinin korunmasını sağlar.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK Nurettin (2004). **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- ASLAN Ensar (2008). **Türk Halk Edebiyatı**, Ankara: Maya Akademi.
- ERGUN Sadeddin Nüzhet (?). **Karaca Oğlan**, İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- EROL Oğuz (1991). **Genel Klimatoloji**, Ankara: Gazi Büro Yayıncılık
- GÜNEY Emrullah (2003). **Toprak-Bitki Coğrafyası Çevre Bilim Sözlüğü**, Diyarbakır: D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Hürriyet.Gazetesi, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2000/10/29/255638.asp> (ET:09.03.2011)
- http://www.birincikuvvet.com/Ali_Yuruk/231/Turk_Dil_Kurumu_Ne_Is_Yapar_.html (ET: 08.03.2011)
- KARAKOÇ Abdurrahim (2006). **Dosta Doğru**, Ankara: Alperen Yayınları.
- KAYA Doğan (1999). **Anonim Halk Şiiri**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KOLCU Ali İhsan (2009). **Cumhuriyet Edebiyatı I Şiir**, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- KÜÇÜK Salim (2010). “*Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri*”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 10, s.420-427
- ÖZÇELİK Sadettin (2005). **Dede Korkut/Araştırmalar, Notlar**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZTELLİ Cahit (1972). **Evlerinin Önü...** İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- RAYMAN Hayrettin (2002). “*Nevrûz ve Türk Kültüründe Renkler*”, **Milli Folklor**, S: 53, s.10-15
- PALA İskender (2004). **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü II** (1953). Ankara: TDK Yayınları.
- TRT (2006). **Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antoloji 1**, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları.
- TRT (2000). **Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antoloji 2**, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr> , (ET: 08.03.2011)
- Türk Dil Kurumu, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> , (ET: 08.03.2011)
- Türk Dil Kurumu, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/> , (ET: 14.03.2011)
- www.turkucu.net (ET:07.03.2011)
- ww.turkudostlari.net (ET:07.03.2011)
- www.turkuyurdu.com (ET:07.03.2011)